ARCHÆOLOGIAI ÉRTESÍTŐ.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA ARCHÆOLOGIAI BIZOTTSÁGÁNAK

KÖZLÖNYE.

KIADJA A MAGY. TUD. AKADEMIA.

1869. 4. szám.

II. évfolyam. *Szeptember 15-én.*

Szerkesztő: Dr. Römer Flóris. 3 Korona utcza.16. sz.

Bizományos: Aigner Lajos könyvkereskedése Pesten.

Ezen folyóirat időhöz nem kötött fél- és egész ívnyi számokban jelenik meg. — Előfizetési ára a 20 ívből álló kötetnek 3 ft; egyes számok bolti ára ivenkint 20 kr. — Előfizetni lehet Aigner Lajos könyvkereskedésében (váczi utcza 18. sz. nemzeti szálloda) és minden egyéb honi könyvárusnál.

Az abauj-szántói kath. templom.

Az *abauj-szántói* kath. templom régi voltáról messziről meggyőződtem, a mint tornyának felső nyolczszegű hasábját megpillantottam, és keletelt fekvése bebizonyult. Góthkorszakban való építtetését sem a tetemesen leszállított hajófödél, sem a déli oldalon levő csúcsíves ablakok bevakoltatása egészen el nem törölhették; mind ezen értelmetlen, talán némileg a költség hiányából, vagy a község szükségleteiből származott ujítások daczára látjuk, hogy ez valamikor igen egyszerű, de épen egyszerű arányaiban igen csinos templom volt. Bár hajója, a déli oldalon hozzá épített előcsarnokkal és a sekrestyével együtt egészen más korszaku, itt csak a szentélyről, a toronyról és egy-két, eredetiségében fennmaradt pillérről akarok szólani.

A templom hajdan monoru kőkerítéssel birt. Ez itt-ott vastag pillérjeivel és lőréseivel nem egyedül a templom körüli temetőhely nyugalma védelmezőjeül szolgálhatott, hanem talán arra is, hogy a portyázó csapatok rögtöni támadásai vagy a vallási belháborúk alatt is darab ideig men-

helyet adjon. A falak, mint a pillérek vastagságából kitünik, magasabbak, erősebbek voltak.

A kerítés ajtaján átlépvén első pillantást a kőtalapzatra vetettem, mely a szentélyt és tornyot átövedzvén és védvén azon részeknek kétségtelen bizonyságául szolgál, bár némely helyen csak harántlapja látható, másutt pedig a reá hányt föld egészen eltakarja. Véleményem szerint az egész templom 1—1½'-nyival lcsülyedt, vagy inkább a záporok által lehordott iszap, és a feltöltés által annyira eltemettetett.

Az újabb építményű, elég tágas sekrestyéből és csúcsíves tagozatos ajtón a polygon végzetű szentélybe lépünk, mely a záradékon kivül még két boltívezetből áll. A csinos hálózatú ívezet nyolczszögből kikerült vállköveken nyugszik. Főalakja egy dülény, mely a két osztály közepein végződvén, egy düléynes kereszttől van átszelve. A záradék és a dülény középpontjain egy-egy paizs teszi a zárkövet, melyre most Magyarország czímere van festve, de ezen festés, és a vastag mészkéreg alatt bizonyosan azon család czímere lappang, mely e templomot építé. Mily kár egyházi történetünkre, hogy ezen czímer talán századokra újra eltemettetett! A záradék keleti ablaka az idomtalan oszlopos oltárnak képe által el van takarva; délkeleti és déli oldalán pedig van ugyan egy-egy csúcsíves ablak, de ezek, (mióta? nem tudni) szép tagozataiktól megfosztvák. Hiában kerestem az epistola oldalán a papiszék-fülkéjét, hiában a bor- és vizes kanna kis üvegét; ezeknek semmi nyoma; de annál inkább meglepett a *szentségház*, mely rongált befestett és aranyozott állapotában is hajdani díszére és művészi voltára emlékeztet. Ezen, rendesen igen ékes szerkezet, e templomban kivételes helyet foglal el, mert a helyett, hogy a szentély északi falán fel, egészen a mennyezetig nyúlnék, az északi és északnyugati záradékfal szögletébe van illesztve. Egy perczig sem lehet kételkedni, hogy a szentségházhoz valamikor három vagy négy lépcső vezetett, hogy a *szentség-fülkének* díszes talapzata volt, melyen a most hiányzó és a fülke külsejét két szárnyra osztó oszlop állott, de jelenleg ezen fülke pusztán áll, fölötte egyedül azon csinos mennyezetszerű faragványt lehet látni, mely a vastag mészkéreg alatt is még eléggé tanuskodik hajdani csinos voltáról. A három lomb-

bal ékeskedő csúcsívecskék és a fölöttük emelkedő keresztvirágok tetején áll egy másik fülke, ugyan hasonló, de már kevéssé bevont s egyszerűbb mennyezettel, melyből a már most letördelt levélgumóktól ékes több oldalú gúla a mennyezet felé tornyosodik, bár főéke,a csinos keresztvirágnak még nyomára sem akadhattunk.

A szentély boltozata meglehetős összhangzásban van színezésére nézve azon kor festésével, de a falaknak márványszerű, szobafestészeti czifrázatokkal ékeskedő, és oda nem tartozó feketés oszlopok alkalmazása által való osztása ellen, lehetetlen, hogy kifogást ne tegyünk. Egy ügyes festő talán képes lett volna az újabb modorú hajót némileg a szentélylyel összhangzatba hozni, de ehhez kellő ismeret és a régi templomok tanulmánya szükséges — pedig erre mi még egy-pár századig reá érünk! A hajót elcsufítják az alaktalan ablakok, melyeket legalább a déli oldalon az eredeti, még a vakolat alatt látható három góth ablak helyett kivágtak. Az északi oldalon régen semmi ablak sem volt. Ha valamikor restauratióra kerülne a dolog, mindenek előtt a régi ablakokat kellene burkuktól megszabadítani, és az ott lappangó eredeti tagozatot visszaállítani.

A támok közt némelyek igen egyszerűek, két osztályúak, kő-esvetőkkel, de ezeknek horonyai vagy elkoptak, vagy nem is léteztek. A hajó szögletpillérjei részint állanak, és ezek közt a délkeleti igen díszes, mert négyszögű talapzatról felnyúlván szögletben végződik, úgy, hogy élének két lapja alól egy, feljebb két-három lombbal végződő csinosan tagozott mezővel a díszesebb, talán a kolosváriakra emlékeztető támokkal vetekedik.

Ámbár a torony alja körül a talapzat kövei láthatók, ajtaja még sem a régi, valamint sisakja sem. Vajmi kevés eredeti toronysisak létezik már honunkban és hamarjában a pozsonyi sz. ferencziek, a két soproni, a jáki és szepesváraljai kőtornyokon kivül alig tudunk más régi tornyot említeni. Annyira elromlott e tekintetben izlésünk, hogy azon értelmetlen, többször kihasasodó torzalakokon kivül alig ismerünk más fajtájú torony-födeleket; de honnan is ismerhetnők, midőn az ország fővárosa tornyai,—mint a boldog-asszony és a helyőrségi templomok tornyai sem szolgálnak régiségük daczára kellő előmin-

tákul, sőt a műértőt szánalomra vagy nevetésre ingerlik. Vagy nem-e úgy néznek ki némely régi tornyaink szükségleti alacsony deszka-fedőjükkel, mintha becsületes régi magyar öltönyű polgártárs fejére egy chinai tányéralakú föveget tennénk, vagy ha pánczélos vasas vitéznek sisak helyett egy összecsapó chapeau-bast, vagy épen cylindert tennénk fejére? Úgy illenek ezen renaissance monstrumok ősrégi építményeinkre, mint a tehénre a gatya.

Attól tartunk, hogy egy felső-magyarországi város is elégett tornyát ismét előbbi alakban fogja betetőztetni, holott egy négyoldalu sudaron emelkedő gúla, vagy mint Németországban nevezik tűalakú sisak, magassága közepén kiugró erkélyekkel, legczélszerűbb, illetőleg legjutányosabb lenne. De ezen alakokhoz ismét szoknunk kell, ha régi épületeinket korcs kinövésekkel nem akarjuk elcsúfítani.

A *szántói* torony ablakait is átváltoztatták, bár a régi csúcsíves ablakok helyei még a vakolat alatt láthatók. Van a torony északi részén egy csigaház, mely lőrés-féle lyukakkal bir és a toronyra vezet fel.

A templom régiebb történetéről keveset tudtam meg, egyedül egy sz. Mária-kép alatt levő chronostichonból tünik ki, hogy e kép, 1681—1751., mig a templom az akatholikusok kezei közt volt, szintén távol tartatott. Mennyiben tettek a reformatusok a régi templomon változtatásokat, és mennyiben esnek ezek a renaissance terhére, természetesen az adatok hiánya miatt ki nem puhatolható.

A sz.-istván-baksai halom ásatása.

A sz.-istván-baksai halom ásatása, melyre Abaujmegye közönsége közvetve az archaeologiai bizottságot felszólítá, *Hampel* József úrral augusztus 2-kán indultam; 3-dikán a hely színén megjelenvén, a megyei bizottság részéről t. *Szentimrei* Gyula főbiró esküdtjeivel, főtisztelendő *Lacsny* Vincze esperes úr Hernád-Kércsről, és *Szilágyi* Ferencz földbirtokos úr Dobszáról intézkedtek, hogy a szorgos földmunka daczára a körül-